

Jacek RAUBO

Poznań

Neokonserwatyzm na tle systemu partyjnego w Stanach Zjednoczonych Ameryki

Wprowadzenie

Po zamachach z 11 września 2001 r. Stany Zjednoczone Ameryki rozpoczęły serię działań nazwanych przez administrację ówczesnego prezydenta Georga W. Busha globalną wojną z terroryzmem¹. Jednocześnie, wraz z uderzeniem na Afganistan, a następnie na Irak, pojawiła się gorąca debata na temat wpływu amerykańskiej myśli neokonserwatywnej, na podejmowane na świecie militarne działania Stanów Zjednoczonych Ameryki. Neokonserwatyzm został uznany główną determinantą wszelkich posunięć G. W. Busha. Jednakże neokonserwatyści swój sukces, osiągnięty przede wszystkim w pierwszej kadencji G. W. Busha na stanowisku prezydenta USA, okupili nie tylko utratą możliwości dalszego wpływania na politykę państwa², ale także osłabieniem pozycji zajmowanej dotychczas w Partii Republikańskiej. Doszło do pewnego rodzaju implozji, po okresie wzrostu znaczenia neokonserwatyizmu w amerykańskim życiu politycznym. Stąd też należałoby zastanowić się w jaki sposób narodziła się myśl neokonserwatywna, jakie były jej główne założenia, kontrastując to ze specyfiką amerykańskiej sceny politycznej. Obserwując współczesny neokonserwatyzm i drogę jaką pokonał od końca lat sześćdziesiątych XX w. do pierwszych lat XXI w. można uchwycić mozaikę interesów oraz poglądów charakterystycznych dla amerykańskiej polityki. Jest to kwestia kluczowa, gdyż nawet wewnętrzne sprawy mocarstwa częstokroć mają przełożenie na sprawy świata. Jednocześnie dzięki dostrzeżeniu obrazu przemian zachodzących wśród neokonserwatystów można uciec od schematycznego oceniania partii politycznych w USA, przy użyciu obowiązujących w Europie standardów.

Neokonserwatyzm – kwestie definicyjne

Neokonserwatyzm, jako nazwa utożsamiana z pewną grupą wspólnych koncepcji oraz perspektywą oceniania wydarzeń oraz opisu świata, narodził się na przełomie lat sześćdzie-

¹ Określenie globalna wojna z terroryzmem, z ang. Global War On Terror na stałe wpisało się w strukturę oficjalnych wystąpień administracji prezydenta G. W. Busha, mając przede wszystkim na celu włączenie wszelkich podejmowanych na całym świecie działań militarnych w jeden nurt walki z siatką terrorystyczną Al-Kaidy. Jednocześnie wraz ze zmianą na stanowisku prezydenta, globalna wojna z terroryzmem została zastąpiona określeniem *Overseas Contingency Operation*. Zob. S. Wilson, A. Kamen, 'Global War On Terror' Is Given New Name, „The Washington Post”, 25.03.2009, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/03/24/AR2009032402818.html>, 1.06.2010.

² Przykładowo Condoleezza Rice, wraz z objęciem stanowiska sekretarza stanu w administracji G. W. Busha odcięła się od polityki firmowanej przez neokonserwatystów, twierdząc, że *teraz będziemy uprawiać dyplomację i re-alizować politykę prezydenta Busha*; cyt. za: M. Fita-Czuchnowska, *Łagodne imperium*, „Wprost” 2005, nr 8, <http://www.wprost.pl/ar/73679/Lagodne-imperium/?I=1160>, 1.06.2010.

siątych i siedemdziesiątych XX w. Na początku używano, w pewnym sensie błędnie, określenia *nowy konserwatyzm*³, które od 1976 r., jak wskazuje John Ehrman, zostało zastąpione współcześnie funkcjonującą nazwą – neokonserwatyzm. *Autorem tego terminu był Michael Harrington, który określił nim prawicowych socjalistów, teraz jednak oznaczał on byłego liberała, który przesunął się na prawo*⁴. Co istotne w kontekście rozwoju neokonserwatyzmu, samo przyporządkowanie do tej grupy miało na początku pejoratywny wydźwięk i było w szczególności używane przez krytyków pierwszych myślicieli neokonserwatywnych⁵. Stąd też, nie może wywoływać zdziwienia pewnego rodzaju zdystansowanie się od tej nazwy samych neokonserwatystów. Dobitnie ukazał to przykład jednego z ojców założycieli obozu neokonserwatystów Irvinga Kristola, który posunął się nawet do negacji istnienia neokonserwatyzmu jako całościowej struktury – *nie ma czegoś takiego jak neokonserwatyzm*⁶ – chociaż sam wcześniej niejako zaakceptował przypisanie go do neokonserwatystów stwierdzając, że: *jestem intelektualistą 'neokonserwatywnym', czy to dobrze, czy źle*⁷. I. Kristol sformułował także interesującą definicję samego neokonserwatyzmu, stwierdzając, że jest to liberalizm napadnięty przez rzeczywistość⁸. Lecz wbrew problemom z samą nazwą nie ma wątpliwości, że od przełomu lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. pojawiła się w USA pewna grupa myślicieli i intelektualistów, którzy formułowali w miarę spójne poglądy mieszczące się w obrębie nazywanego dziś nurtu myśli neokonserwatywnej. Należy przy tym dostrzec fakt, że *przejście na 'konserwatywny styl myślenia' nie oznaczało jednak asymilacji z tradycyjnym konserwatyzmem, lecz stworzenie w jego ramach nowej alternatywy*⁹.

Pierwsi neokonserwatyści dysponowali w większości wspólnotą doświadczeń płynących z okresu funkcjonowania w Stanach Zjednoczonych tzw. *żywoтного centrum*. J. Ehrman wskazuje, że *termin 'żywoтного centrum' stał się skrótową nazwą liberalnego antykomunizmu, ukształtowanego w latach czterdziestych*. Dlatego neokonserwatyzm, wbrew nazwie kierującej jego ideowe źródła ku tradycyjnemu konserwatyzmowi, sięgał raczej tradycjom amerykańskiego liberalizmu. Szczególnie, że *historia dwudziestowiecznego konserwatyzmu w Stanach Zjednoczonych jest historią dość szczególną. W 1950 roku Lionel Trilling oceniał wręcz, że w 'dzisiejszych Stanach Zjednoczonych liberalizm nie jest tylko dominującą, ale wręcz jedyną tradycją intelektualną'*¹⁰. Stąd też można wnioskować, że wstępne używanie określenia neokonserwatyzm miało więc na celu próbę wypchnięcia zwolenników poglądów neokonserwatywnych z głównego nurtu liberalizmu poprzez skorelowanie go z tradycyjnym amerykańskim konserwatyzmem, utożsamianym przede wszystkim z osobą Russela Kirka. Należy dodać także, iż niektórzy, z przyszłych *ojców założycieli* obozu neokonserwatywnego, w młodości działali jeszcze bardziej po lewej stronie amerykańskiego życia politycznego, lawirując m.in. wokół myśli trockistowskiej. Tego rodzaju wczesne doświadczenia wpłynęły

³ Jan Tokarski zwraca uwagę, że określenie *nowi konserwatyści* byłoby bardziej poprawne w kontekście myślicieli skupionych wokół Russella Kirka i jego twórczości; J. Tokarski, *Neokonserwatyści a polityka USA w nowym wieku*, Kraków 2006, s. 15.

⁴ J. Ehrman, *Neokonserwatyzm*, Poznań 2000, s. 61.

⁵ Przykładem może być wypowiedź Eugene'a Goodhearta, która została opublikowana w lewicowym periodyku „Nation”, w odniesieniu do jednego z twórców neokonserwatyzmu Normana Podhoretza. Zob. J. Ehrman, *Neokonserwatyzm*, Poznań 2000, s. 58.

⁶ Ibidem, s. 61.

⁷ Ibidem, s. 61.

⁸ T. Lindberg, *Neoconservatism's Liberal Legacy*, „Policy Review”, October–November 2004, <http://www.hoover.org/publications/policyreview/3436416.html>, 1.06.2010.

⁹ J. Tokarski, *Neokonserwatyści...*, op. cit., s. 20.

¹⁰ Ibidem, s. 14.

na późniejszy kształt najważniejszych koncepcji neokonserwatywnych. Można odnieść się przykładowo do uznania uniwersalnych aspiracji liberalizmu, jako kluczowej drogi w rozwoju społeczeństw. Tego rodzaju poglądy znajdują swój wyraz w pragnieniu budowy *lepszego świata*, w oparciu o rozszerzanie strefy oddziaływania liberalnej demokracji przez Stany Zjednoczone Ameryki. Tod Lindberg zwrócił uwagę, że wczesny neokonserwatyzm wypracował na bazie doświadczeń cztery kluczowe elementy wpływające na późniejszą politykę neokonserwatystów znajdujących się u sterów administracji G. W. Busha juniora¹¹. Zdaniem T. Lindberga było to, po pierwsze silne powiązanie wartości z polityką. Natomiast drugim elementem, na który T. Lindberg zwrócił uwagę, było przekonanie o systemie samourządzania się porządku ustanowionego w oparciu o wzorce liberalne, zarówno w życiu społecznym, jak i gospodarczym. Dwa następne według T. Lindberga były związane z potrzebą rozszerzenia oddziaływania porządku liberalnego poza swoje dotychczasowe granice oraz obronie już istniejących reżimów demokratycznych. Neokonserwatyści utożsamiając stan idealny z liberalną demokracją, należy dodać że w klasycznym amerykańskim ujęciu, najpierw dążyli do wyeliminowania koncepcji komunizmu, jako bezsprzecznie największego rywala liberalnej demokracji na świecie, by po zimnej wojnie z równą siłą zwalczać reżimy niedemokratyczne, w głównej mierze w obrębie Bliskiego Wschodu. Dostrzegalny jest w tym przypadku swoisty *demokratyczny internacjonalizm*, który jednocześnie został skorelowany z interesem Stanów Zjednoczonych Ameryki. Kojarzony ze wczesnym etapem rozwoju myśli neokonserwatywnej w USA Daniel Patrick Moynihan, wyraził to przekonanie w słowach: *nie będzie walki o wolność osobistą (czy niepodległość lub przetrwanie narodu) gdziekolwiek w Europie, Azji, Afryce czy Ameryce Łacińskiej, która nie odbiłaby się na polityce amerykańskiej*¹².

Początek formowania się obozu neokonserwatywnego w USA jest ściśle związane z dwiema postaciami – wspomnianym już Irvingiem Kristolem oraz Normanem Podhoretzem. Obaj, od początku kariery, należeli do grona wybitnych komentatorów politycznych, aktywnie uczestniczących w toczonych na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. dysputach ideologicznych w Stanach Zjednoczonych¹³. Ich działalność skupiała się w głównej mierze wokół pism: „The Commentary” oraz „The National Interest”¹⁴. Te dwa periodyki stały się sztandarowymi przykładami promocji nowych koncepcji, określanych mianem neokonserwatyizmu. Publikowały w nich swoje artykuły największe autorytety myśli neokonserwatywnej tj. Jeane Kirkpatrick, Seymour Martin Lipset czy też Walter Laqueur. Było to niewątpliwie grono intelektualistów, których połączyły wspólne wartości oraz chęć ich implementowania w amerykańskiej polityce. Jednak największym spoiwem neokonserwatyizmu stały się przemiany zachodzące na lewej stronie amerykańskiego życia politycznego. Negacja roli Stanów Zjednoczonych Ameryki jako lidera demokratycznego świata, osłabienie wewnętrzne społeczeństwa amerykańskiego w okresie wojny wietnamskiej czy też wzrost nastrojów defetystycznych i szkalujących USA wspieranych przez Nową Lewicę, wywoływały niepokój wśród nadal uznających konsensus *żywoтного centrum* neokonserwatystów. Innego rodzaju wspólną platformą dla neokonserwatystów stało się postrzeganie funkcjonowania

¹¹ Por. T. Lindberg, *Neoconservatism's...*, op. cit.

¹² J. Ehrman, *Neokonserwatyzm*, op. cit., s. 95.

¹³ J. Ehrman wskazuje, że *talenty Kristola polegały przede wszystkim na umiejętności szybkiego i klarownego pisanie na różnorodnie tematy i lepiej predestynowały go do roli kompilatora, egzegety i popularyzatora idei niż do wymyślenia nowych koncepcji*. Cyt. za. J. Ehrman, *Neokonserwatyzm*, op. cit., s. 65.

¹⁴ Oba czasopisma są wydawane do dnia dzisiejszego i dysponują własnymi stronami internetowymi. Zob. „The National Interest”, <http://www.nationalinterest.org>, 1.06.2010; „The Commentary”, <http://www.commentarymagazine.com/>, 1.06.2010.

państwa Izrael i obrona jego polityki kwestionowanej m.in. na forum ONZ. Jednakże myśliciele neokonserwatywni nie odcinali się od problemów *stricte* wewnętrznych oraz ideologicznych, m.in. negatywnie ustosunkowując się do założeń modernistycznych. Należałoby skonstatować, że neokonserwatyzm przede wszystkim odniósł się do pozycji Stanów Zjednoczonych na świecie, ściśle określając rolę, jaką powinno pełnić to państwo w polityce międzynarodowej. Stąd też *neokonserwatyzm nie stanowi zjawiska jednowymiarowego, dającego się sprowadzić jedynie do kwestii polityki zagranicznej. Neokonserwatywna filozofia polityki zawiera w sobie również wyraźnie wykrystalizowane stanowisko na temat polityki gospodarczej, wobec kultury masowej, nowoczesności oraz tradycji religijnej*¹⁵.

Neokonserwatyzm a partie polityczne

Na tle rozwoju neokonserwatyizmu w Stanach Zjednoczonych Ameryki można dostrzec specyfikę funkcjonowania dwóch największych amerykańskich partii politycznych. Partie w USA działają w oparciu o własne wzorce, które nie są analogiczne do standardów europejskich. Dlatego Ch. O. Jones stwierdził: *omawianie partii amerykańskich jest zadaniem trudnym. Jest wysiłkiem podobnym do prób układania cząstek łamigłówek na wartkim nurcie wody. Nie ma jakiegokolwiek przyczyny, by cząstki te zachowały swoją pozycję. W rzeczywistości wszystkie siły działają w kierunku niweczenia ich zespolenia*¹⁶. Neokonserwatyzm wyłaniał się, gdy jego główni przedstawiciele pozostawali w orbicie Partii Demokratycznej. Nie było to równoznaczne w większości z ich przynależnością do samych struktur partyjnych. Jako intelektualności, zajmujący się w głównej mierze publicystyką dążyli raczej do zaszczepienia własnych koncepcji aktywnym politykom. Kluczowe było dostrzeżenie aspektu zainteresowania neokonserwatystów stykiem świata polityki i wartości, przez co daleko było im do partyjnego kierownictwa skupiającego uwagę na działaniach w głównej mierze skierowanych na zdobycie władzy na szczeblu federalnym, jak i stanowym. Albowiem *najbardziej charakterystyczną cechą amerykańskich partii politycznych jest ich wyborczy charakter. Partie nie są organizacjami ideologicznymi, a jedynie wyborczymi koalicjami, zachowującymi swoją tożsamość tylko dla jednego celu, jakim jest wygrywanie kolejnych wyborów na różnych poziomach struktury organizacyjnej państwa i okręgów wyborczych*¹⁷. Tego rodzaju obserwowanie i komentowanie sytuacji społeczno-politycznej w USA przez neokonserwatystów, niejako z oddali, było szczególnie możliwe w okresie dominacji Partii Demokratycznej na amerykańskiej scenie politycznej. Jednak w okresie prezydentury Lyndona Johnsona pozycja Demokratów, jako dotychczas najważniejszej siły politycznej, została zachwiana na rzecz konkurencyjnych Republikanów. Szybki rozwój ruchów związanych z Nową Lewicą osłabił także podstawy kluczowej zgody w kwestii stosunku do roli USA na świecie. Irving Kristol twierdził, że to właśnie rolą intelektualistów w polityce zagranicznej jest przekazywanie *wskazówek intelektualnych i moralnych*¹⁸. Dlatego neokonserwatyści nie mogli nadal pozostawać w swoim odczuciu tylko obserwatorami i recenzentami prowadzonej przez USA polityki. Jednocześnie sama wewnętrzna struktura Partii Demokratycznej, wokół której skupione

¹⁵ J. Tokarski, *Neokonserwatyści...*, op. cit., s. 23.

¹⁶ W. Zakrzewski, *Szczególne cechy amerykańskiego systemu partyjno-politycznego i ich geneza*, w: *Instytucje i doktryny prawno-polityczne Stanów Zjednoczonych Ameryki*, red. W. Sokolewicz, Warszawa 1974, s. 66.

¹⁷ A. Pułło, *Ustroje państw współczesnych*, Warszawa 2006, s. 124.

¹⁸ J. Ehrman, *Neokonserwatyzm*, op. cit., s. 64.

było poparcie neokonserwatystów, uległa także znaczącym wewnętrznym perturbacjom skutkującym chociażby zmianami w sposobie wyboru kandydata do fotela prezydenta¹⁹. W drugiej połowie lat sześćdziesiątych Partia Demokratyczna ulegała stopniowemu osłabieniu. Herbert Parmet odkrył, że za administracji Johnsona podjęte zostały decyzje co do finansowania i sponsorów partii, które nadważyły ją organizacyjnie, a skumulowany efekt wojny (wietnamskiej), bojówkarstwa czarnych i inflacji doprowadził do sporów frakcyjnych²⁰. Owo osłabienie legło niewątpliwie u podstaw przegranej, w kluczowych dla amerykańskiego życia politycznego, wyborach prezydenckich z 1968 r.²¹ Klęska Huberta Humphrey'a wywołała presję na przeprowadzenie szeroko zakrojonych reform w łonie Demokratów. Symbolem zmian miał stać się George McGovern, jednakże wprowadzone innowacje określane mianem Nowej Polityki, były negatywnie oceniane przez neokonserwatystów. Uznawali oni reformy McGoverna za przejaw odejścia od tradycyjnego liberalizmu w kierunku dominacji nurtów lewicowych w Partii Demokratycznej. Ich niezadowolenie spotęgowało zdobycie nominacji na kandydata partii w wyborach prezydenckich właśnie przez G. McGoverna. Neokonserwatyści opowiedzieli się wówczas za odrzuconą w łonie partii kandydaturą Henry'ego Jacksona. Niemożność skutecznego przeforsowania popieranego kandydata poskutkowało dostrzeżeniem faktu, jaką przewagę dawało zapewnienie sobie poparcia działaczy partyjnych. Stąd też, niewątpliwie, aby aktywniej wpływać na działania Partii Demokratycznej po wyborach (z 1972 r.) założyli organizację pod nazwą *Coalition for a Democratic Majority*²², aby zjednoczyć zwolenników Humphreya i Jacksona, jak również, mówiąc słowami Wattenberga, 'stoczyć bitwę o duszę Partii Demokratycznej na poziomie idei i problemów'. Oprócz Wattenberga i Dexter członkami komitetu założycielskiego byli Max Kampelman (były doradca Humphreya), Jeane Kirkpatrick i Penn Kemble (mianowany dyrektorem organizacji). Na liście sympatyków znalazły się takie osoby, jak Daniel Bell, Nathan Glazer, Seymour Martin Lipset, Michael Novak, Podhoretz, Richard Pipes (profesor Harvardu i zwolennik Jacksona) oraz przywódca robotniczy Albert Shanker²³. Była to próba silniejszego, niż to miało miejsce wcześniej, włączenia się środowiska neokonserwatywnego do życia partii. Aktywność swoistej organizacji afiliowanej wobec samej partii miała być platformą do uzyskania szerokiego poparcia w celu zatrzymania reform McGoverna. Dostrzegalne jest tu charakterystyczne położenie silnego nacisku na tego rodzaju organizacje funkcjonujące wokół struktur *sensu stricto* partyjnych. Ich aktywność w pewnym sensie zastępuje brak owej ideologiczności, w samej strukturze partii. Są one kuźniami poglądów politycznych przekładanych na konkretne działania w przypadku zwycięstwa w wyborach, stanowią także ważne zaplecze intelektualne polityków. Należy nadmienić, że neokonserwatyści działający w koalicji na rzecz demokratycznej większości, opierali się na doświadczeniach wyniesionych z okresu rywalizacji antykomunistycznych liberałów z Americans for Democratic Action z frakcją progresywidów Henry'ego A. Wallacea, skupionych wokół Progressive Citizens of America. Odniesione wówczas zwycięstwo nad zwolennikami progresywidystycznego nurtu wśród Demokratów, zbudowało właśnie konsensus *żywoтного centrum* i do podobnego celu zmierzali

¹⁹ O strukturze partii politycznych w USA zob. szerzej: K. Nowak, *System partyjny w Stanach Zjednoczonych*, Toruń 1970, s. 56–70.

²⁰ J. Ehrman, *Neokonserwatyzm*, op. cit., s. 72.

²¹ W 1968 r. Demokrat Hubert Humphrey przegrał wybory, a następcą L. Johnsona na urządzie Prezydenta USA został Republikanin Richard Nixon.

²² Ang. *Coalition for a Democratic Majority* – koalicja na rzecz demokratycznej większości.

²³ J. Ehrman, *Neokonserwatyzm*, op. cit., s. 74.

na początku lat siedemdziesiątych XX w. neokonserwatyści. Jednak podobnie, jako to miało miejsce w okresie wspierania kandydatury Henry'ego Jacksona, neokonserwatyści nie osiągnęli zamierzonego celu. W samej zaś partii po 1974 r. zwolennicy koalicji na rzecz demokratycznej większości zostali zmarginalizowaną frakcją. Jednakowoż działalność w ramach koalicji poskutkowało zjednoczeniem środowiska neokonserwatystów oraz wypracowaniem katalogu wspólnych celów i założeń. Pewne, jak się później okazało płonne nadzieje, wzięli oni jeszcze z osobą D. P. Moynihana²⁴. Jednak wraz ze zwycięstwem Jimmy Cartera w wyborach prezydenckich z 1976 r. pozycja frakcji neokonserwatystów wśród Demokratów uległa dalszemu pogorszeniu. Jednocześnie neokonserwatyści przystąpili do ostrych ataków wymierzonych w J. Cartera i jego współpracowników. Próby doprowadzenia do pojednania między prezydentem a frakcją neokonserwatywną na początku 1980 r. zakończyły się fiaskiem. Dlatego uznawszy, że u demokratów nie ma już dla nich miejsca, w zimie 1980 roku neokonserwatyści zaczęli występować z partii. [...] Teraz przenieśli swe nadzieje na Ronalda Reagana i republikanów, spodziewając się, że zwycięstwem konserwatystów przyniesie im wszystkie możliwości i korzyści, których odmawiali im demokraci²⁵. W ten sposób doszło do przesunięcia na scenie politycznej, a neokonserwatyści stali się frakcją Partii Republikańskiej²⁶. Część działaczy uzyskała dzięki poparciu R. Reagana możliwość wejścia do administracji. Szczególną rolę odegrali J. Kirkpatrick oraz Elliott Abrams. W tym kontekście należy zauważyć kluczową rolę stanowiska prezydenta USA w rozwoju neokonserwatyizmu. Midge Decter, należąca do neokonserwatywnego mainstreamu, stwierdziła, że: jeżeli chce się stworzyć partijną organizację polityczną trzeba mieć kandydata prezydenckiego²⁷. Dlatego neokonserwatyści skupiali swoją uwagę w głównej mierze na poparciu dla odpowiedniej kandydatury przed poszczególnymi wyborami prezydenckimi i to właśnie przede wszystkim nieudane próby wykreowania drugiego Trumana spowodowały ich wycofanie się z Partii Demokratycznej. W Stanach Zjednoczonych Ameryki Prezydent stoi na czele całej egzekutywy federalnej²⁸. Jego uprawnienia są bardzo rozbudowane w zakresie m.in. prowadzenia polityki zagranicznej²⁹, a więc większość postulatów neokonserwatywnych mogła być zrealizowana jedynie w przypadku uzyskania przez nich wpływu na administrację prezydencką i samego Prezydenta. Po przyłączeniu się do zwycięskiego obozu R. Reagana zaistniało wśród neokonserwatystów żywe przekonanie o możliwości bezpośredniego oddziaływania na amerykańską politykę. Szczególną rolę odegrali oni w przypadku pierwszej kadencji Reagana i formułowania głównych determinant polityki zagranicznej. Ich antykomunizm oraz chęć eksportu amerykańskich wartości współgrała ze światopoglądem Prezydenta. Jednakże okazało się, że

²⁴ Jednym z powodów, dla których neokonserwatyści wytrwali tak długo w Partii Demokratycznej, była nadzieja, że Daniel Patrick Moynihan jakimś cudem zdola wykreować się na zbawcę partii i wyznawanego przez nich rodzaju liberalizmu, tak jak trzydzieści lat wcześniej uczynił to Harry Truman. Cyt. za: J. Ehrman, *Neokonserwatyizm*, op. cit., s. 146.

²⁵ Ibidem, s. 150–151.

²⁶ Nie wszyscy neokonserwatyści przenieśli się do Republikanów, przykładowo D. P. Moynihan pomimo zbieżnych z neokonserwatystami poglądów pozostał wierny Partii Demokratycznej.

²⁷ J. Ehrman, *Neokonserwatyizm*, op. cit., s. 76.

²⁸ Konstytucja USA stanowi, że Władza wykonawcza zostanie powierzona Prezydentowi Stanów Zjednoczonych Ameryki. Cyt. za: C. Berkin, *Doniosłe rozstrzygnięcie – tworzenie amerykańskiej konstytucji*, Warszawa 2005, s. 218.

²⁹ Działalność Prezydenta w sferze polityki zagranicznej, formułowaniu tej polityki i nadzorowanie jej wykonania, choć uznawane w praktyce od początku funkcjonowania Stanów Zjednoczonych, uzyskiwało stopniowo olbrzymie znaczenie w związku z rozwijającym się zaangażowaniem USA na płaszczyźnie stosunków międzynarodowych i odchodzeniem od polityki izolacjonistycznej. Cyt. za: P. Sarnecki, *Ustroje konstytucyjne państw współczesnych*, Warszawa 2008, s. 109.

sukces Stanów Zjednoczonych Ameryki, w kontekście zimnej wojny uderzył w podstawy ich światopoglądu. Klęska ZSRR usunęła wcześniejsze spoiwo, wręcz podstawowy fundament ich tożsamości jako zagorzałych antykomunistów. *Zarazem neokonserwatyści stopili się z szerszym ruchem konserwatywnym. Jako, że służyli w administracji Reagana, oddalili się od demokratów i byli intelektualnymi przywódcami prawicy, ruch konserwatywny był dla nich naturalną przystanią. Mimo to neokonserwatyści wciąż odróżniali się od tradycyjnych konserwatystów ze Środkowego Zachodu i Południa swymi północno-wschodnimi korzeniami, swym wojowniczym stylem i swym sekularyzmem*³⁰. Być może dlatego, w momencie wyborczego starcia G. Busha seniora z Williamem Clintonem, doszło do swoistego rozłamu wśród neokonserwatystów. Większa część z nich porzuciła wcześniejszy sojusz z Republikanami i wsparła kandydata Demokratów, zaś nieliczni pozostali przy Bushu. Jednakże ponowny związek z Partią Demokratyczną oraz W. Clintonem trwał relatywnie krótko i neokonserwatyści powrócili na pozycję wpływowej frakcji wśród Republikanów. Prawdziwym sukcesem neokonserwatystów okazało się wsparcie kandydatury G. W. Busha juniora³¹. Choć po wyborach nie uzyskali bezpośrednio najważniejszych dla polityki zagranicznej USA stanowisk w administracji, to jednak ich koncepcje były trwale obecne wśród doradców G. W. Busha. Z koncepcjami neokonserwatywnymi należało się wówczas liczyć na równi z ich realistycznymi odpowiednikami. Wyrazem tego podejścia stało się sformułowanie tzw. Doktryny Busha, w której z łatwością można było doszukać się założeń neokonserwatywnych. J. Tokarski napisał, podsumowując dorobek neokonserwatystów po zakończeniu prezydentury Busha juniora, że: *kontrowersyjność środowiska neokonserwatystów wynika natomiast z faktu, że prezentowana przez nich filozofia stosunków międzynarodowych jest na wskroś nowoczesna. Ideały liberalnej demokracji (nowoczesne przecieź) 'neocons' chcą rozprzestrzeniać, ponieważ jest to zgodne z amerykańskim interesem narodowym, zaś ich stosunek do ONZ (a zatem i prawa międzynarodowego) jest – delikatnie rzecz ujmując – sceptyczny*³². Nie ulega wątpliwości, że mimo porażki Republikanów w wyborach prezydenckich z 2008 r. i negacji obozu neokonserwatywnego pozostaną oni aktywnym uczestnikiem życia politycznego USA. Szczególnie, że aktywne staje się kolejne pokolenie myślicieli neokonserwatywnych, a struktura organizacyjna skupiająca zwolenników neokonserwatyizmu rozrosła się i skupia w sobie m.in. wpływowe think tanki. Współcześnie prowadząc dyskusję w Stanach Zjednoczonych Ameryki, dotyczącą takich żywotnych kwestii jak problem Bliskiego Wschodu, zagrożenie terroryzmem czy też przestrzeganie praw człowieka, wręcz nie można pominąć głosu neokonserwatystów.

Podsumowanie

Neokonserwatyści na trwałe wpisali się w barwną mozaikę amerykańskiego życia politycznego. Ich koncepcje stały się rozpoznawalne, znajdując bezpośrednie przełożenie na wizję amerykańskiej polityki przede wszystkim w okresie prezydentury R. Reagana oraz G. W. Busha juniora. Jednakowoż nie można demonizować i przeceniać roli neokonserwatystów w formułowaniu polityki USA, w szczególności na początku XXI w. Wbrew pozorom nie zdominowali oni

³⁰ J. Ehrman, *Neokonserwatyzm*, op. cit., s. 187.

³¹ Należy nadmienić, że G. Bush senior nie cieszył się jako Prezydent USA poparciem wpływowych myślicieli neokonserwatywnych, co znalazło swój oddźwięk m.in. w braku neokonserwatystów na najważniejszych stanowiskach w jego administracji.

³² J. Tokarski, *Neokonserwatyści...*, op. cit., s. 208–209.

całości Partii Republikańskiej, a stali się tylko jedną z najważniejszych jej frakcji, co wskazuje na specyficzny charakter amerykańskich partii politycznych. Należy zauważyć, że neokonserwatyści funkcjonowali w obu największych amerykańskich partiach politycznych. Historia neokonserwatystów ukazuje także, że istnieje w USA trwała korelacja między partiami politycznymi, nastawionymi w głównej mierze na zwycięstwa wyborcze, a zapleczem intelektualnym, dbającym o podbudowę złożoną z wartości. Szczególna zależność uwidoczniła się również w przypadku neokonserwatystów w połączeniu licznych założeń, z natury należących do myśli liberalnej, z elementami pochodzącymi z konserwatyzmu. Doświadczyć można w tym kontekście swoistego eklektyzmu myśli neokonserwatywnej. Zapewne w przyszłości, w przypadku powrotu do władzy Republikanów, dostrzegalne będzie oddziaływanie nowych myślicieli i polityków neokonserwatywnych na politykę Stanów Zjednoczonych Ameryki.

Bibliografia

- Berkin C., *Doniosłe rozstrzygnięcie – tworzenie amerykańskiej konstytucji*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2005.
- Ehrman J., *Neokonserwatyzm*, Zysk i S-ka, Poznań 2000, s. 61.
- Fita-Czuchnowska M., *Lagodne imperium*, „Wprost” 2005, nr 8, <http://www.wprost.pl/ar/73679/Lagodne-imperium/?I=1160>, 1.06.2010.
- Institucje i doktryny prawno-polityczne Stanów Zjednoczonych Ameryki*, red. W. Sokolewicz, Warszawa 1974.
- Lindberg T., *Neoconservatism's Liberal Legacy*, Policy Review, October–November 2004, <http://www.hoover.org/publications/policyreview/3436416.html>, 1.06.2010.
- „The National Interest”, <http://www.nationalinterest.org>, 1.06.2010.
- „The Commentary” <http://www.commentarymagazine.com/>, 1.06.2010.
- Nowak K., *System partyjny w Stanach Zjednoczonych*, Toruń 1970.
- Pułło A., *Ustroje państw współczesnych*, Lexis Nexis, Warszawa 2006.
- Sarnecki P., *Ustroje konstytucyjne państw współczesnych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2008.
- Tokarski J., *Neokonserwatyści a polityka USA w nowym wieku*, Arcana, Kraków 2006.
- Wilson S., Kamen A., *'Global War On Terror' Is Given New Name*, „The Washington Post”, 25.03.2009, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/03/24/AR2009032402818.html>, 1.06.2010.
- Zakrzewski W., *Szczególne cechy amerykańskiego systemu partyjno-politycznego i ich geneza*, w: *Institucje i doktryny prawno-polityczne Stanów Zjednoczonych Ameryki*, red. W. Sokolewicz, Warszawa 1974.

Summary

US neoconservative thought in the context of the party system in the United States of America

The indisputable uniqueness of the US's political system is also reflected in its party system. The exceptional nature of some elements that characterize the most important US political parties can be illustrated by presenting the evolution of what is called neoconservative thought. Neoconservative roots reach back to the Democratic Party, yet the implementation of their most important assumptions, in particular in the field of international policy, is strictly related to their changeover to the Republican side. The objective of this paper is therefore to indicate the transition that took place in the US political stage, mainly in the period of the Ronald Reagan administration, and to determine the modern position of neoconservatism, in particular in the context of the weakened Republican position following the election success of Barack Obama.